

vaný ze své nemoci již vyléčil a je tedy za svůj čin plně odpovědný.

Málo prozkoumané téma otvírá Petr Čuka v článku „Únosy lidí z Československa sovětskou KGB“, když se pokouší na základě několika konkrétních případů ukázat postup sovětské tajné služby při likvidaci ruských emigrantů. Bohužel je zde pramenný materiál velmi omezený, průlom již může přinést snad jen otevření ruských archivů.

„Propagandistické využití kauzy amerického emigranta profesora G. S. Wheelera“, jak jej popisuje Jiří Bašta, znovu otvírá téma propagandistického působení komunistického režimu, tentokrát v přímém navázání na agenturní síť StB. Autor za použití materiálů StB odhaluje pozadí celého případu, který byl projednáván dokonce Kongresem USA.

Do zákulisí tajných služeb přivádí čtenáře i Martin Pulec, když v kapitole „Agenturní činnost Mileny Markové“ ukazuje činnost jednotlivých agentů a jejich sítí na konkrétním příkladu ženy, která se v období protektorátu „zapletla“ s nacistickým představitelem, čehož StB využila k tomu, aby ji získala do svých služeb. Marková, jako bývalá agentka britských zpravodajských služeb, již měla s touto činností zkušenosti, a tak se z ní na konci čtyřicátých let na cca jeden rok stává jeden z neaktivnějších udavačů s dosahem až např. k Pavlu Tigridovi a části československé emigrace v Německu. Nakonec se sama stala obětí systému, kdy za dodnes neobjasněných okolností zemřela v jihlavské věznici StB.

Název druhého článku Prokopa Tomka „Tajná operativní věznice Státní bezpečnosti ve Wintrově ulici v Praze v letech 1951–1955“ se na první pohled zcela jasně nekryje s obsahem. Tím je především problematika tzv. agentů-chodců, kteří byli po svém odhalení a zatčení nejprve zpravodajsky „vytěženi“ v tajné věznici StB, aby byli poté teprve odevzdáni do „standardních“ věznic k výslechům a následnému odsouzení, často k trestu smrti.

Sborník uzavírá příspěvek Stanislava Červenky ml. „Klement Gottwald na Vítkově –

balzamizace těla v materiálech ÚV KSČ,“ který se za použití archivních materiálů ÚV KSČ zabývá především obdobím 1953–1962, tedy dobou od smrti „prvního dělnického prezidenta“ do zpopelnění jeho ostatků. Autor podrobně popisuje péči o balzamované tělo, správní aparát mauzolea na Vítkově, přináší údaje o návštěvnosti apod. Také věnuje pozornost několika schůzím politbyra ÚV KSČ jednajícím o Gottwaldově tělesné schránce. Jen pro zajímavost lze uvést jeho zasedání roku 1954, kdy se mj. zabývalo návrhem přemístit urnu Gottwaldovy manželky Marty z levé strany sarkofágu na pravou...

Jediné, co lze sborníku (resp. jeho editorce) vytknout, je neujasněná struktura. Již bylo zmíněno, že se jedná o příspěvky tematicky značně nesourodé (což ovšem nebývá a ani v tomto případě není na závadu), zde však ani tematicky příbuzné příspěvky (např. agent Kotous a agentka Marková) na sebe ve sborníku nena vazují. Na závadu by určitě nebylo ani zařazení alespoň krátkého představení autorů.

Uplyne určitě ještě dlouhá doba, než vznikne první syntetické dílo zabývající se více jak čtyřicetiletým obdobím komunistické vlády v Československu. Recenzovaný sborník však dozajista svými nadobycími zajímavými a kvalitně zpracovanými příspěvky této syntéze připravuje prostor.

Stanislav Balík

Jiří Šedivý:

DILEMA ROZŠÍŘOVÁNÍ NATO

Ústav mezinárodních vztahů Praha 2001,
152 str. ISBN 80-86506-17-7

Po skončení studené války, za které můžeme pro potřeby recenzované studie považovat rok 1990, neboť v něm byla přijata Pařížská charta pro novou Evropu, nastal v odborné

literatuře jistý boom studií a publikací věnovaných problematice mezinárodních bezpečnostních organizací a bezpečnostní politiky. Příčina naznačeného – a do jisté míry neočekávaného – vývoje je poměrně triviální, s koncem studené války nepřišlo období všeobecného míru a harmonie a úvahy politických idealistů o absolutní marginalizaci významu vojenské moci a organizací kolektivní obrany – vyjadřované čas od času zkratkovitým heslem „sbohem armádo“ – se bohužel nenaplnily. Právě na tomto pozadí je třeba analyzovat recenzovanou studii Jiřího Šedivého „Dilema rozšiřování NATO“, která vznikla na základě grantového projektu Ministerstva zahraničních věcí České republiky RB 1/98.

Mezinárodní bezpečnostní prostředí prodlávalo v posledním desetiletí 20. století radikální proměnu, na kterou se museli adaptovat všichni aktéři pohybující se v prostředí mezinárodních vztahů, Severoatlantickou alianci nevyjímaje. Jedním z aspektů adaptace NATO na nové bezpečnostní prostředí je i proces rozšiřování aliance započatý Studií NATO o rozšíření v polovině 90. let 20. století. „*Důvodů pro zájem o členství v NATO je celá řada. Pohybují se ve spektru podvědomých a částečně iracionálních obav z možné restaurace mocenských ambicí Moskvy až po politický symbolismus členství v exkluzivním klubu nejmocnějších států Západu a světa.*“ (s. 9) Jak dále uvádí Jiří Šedivý: „*Tato studie si klade za cíl prozkoumat a zvážit hlavní faktory, ovlivňující rozhodování o dalším rozšíření a spoluručující výběr nových členů, zformulovat a zdůvodnit možné, žádoucí a pravděpodobné scénáře rozšiřování.*“ (s. 11) Autor rozdělil recenzovanou studii do sedmi částí, v rámci kterých se zabývá jednotlivými subproblémy rozšiřování NATO a navrhuje další postup v politické praxi. V úvodních částech autor analyzuje obecné mezinárodně-politické souvislosti rozšiřování Severoatlantické aliance, zkoumá nové strategické prostředí, možné varianty jeho vývoje na počátku 90. let (konzervativní varianta, revoluční varianta a flexibilní

varianta), zabývá se adaptací NATO na nové strategické prostředí a srovnává první a druhou vlnu rozšiřování NATO. Šedivý v této souvislosti dochází k závěru, že „*úvahy o další vlně rozšiřování se odehrávají v prostředí pro aspiranty mnohem méně příznivém a z hlediska vnitřních a vnějších faktorů komplikovanějším než vlna první.*“ (s. 38) Za jádro Šedivého studie je možné považovat třetí kapitolu komparující jednotlivé kandidátské státy, tedy Albánii, Bulharsko, Makedonii, Rumunsko, Slovinsko, Slovensko, Estonsko, Litvu a Lotyšsko na pozadí stále platné Studie NATO o rozšíření z roku 1995. Autor prostřednictvím analýzy výše uvedeného dokumentu stanovuje pět podmínek, kterým by měly kandidátské země na členství v NATO vyhovět: 1. fungující demokracii, 2. demokratickou kontrolu ozbrojených sil, 3. respektování menšinových práv dle standardů OBSE, 4. vyřešení vztahů se sousedními státy, 5. schopnost vojensky přispět k aliančním misím (s. 43–44). V další fázi srovnává situaci výše uvedených států z konce 90. let 20. století na základě kombinace údajů z řady prestižních zahraničních statistických ročenek a částečně i domácích výzkumných studií, přičemž zároveň poukazuje na úskalí použitého postupu (rozdílné metodiky získávání dat). Autor dochází k závěru, že na případnou druhou vlnu rozšíření je nejlépe připraveno Slovinsko a dále potom baltské státy a Slovensko. Z hlediska požadavků Studie NATO o rozšíření mezi nejhůře připravené státy patří Albánie a Makedonie. V závěrečných kapitolách Šedivý konstruuje možné varianty a scénáře rozšíření, určuje nepravděpodobnější z nich a navrhuje další postup při rozšiřování NATO. Autor spíše pomocí spekulace než dedukce nastiňuje následující možné varianty budoucího rozšíření NATO: minimální varianta (Slovinsko), omezená jižní varianta (Slovinsko, Rumunsko), širší jižní varianta (Slovinsko, Rumunsko, Bulharsko), středojižní varianta (Slovinsko, Slovensko), omezený kompromis mezi severní a jižní variantou (Litva a Slovinsko),

kompromis mezi severní, střední a jižní variantou (Slovensko, Slovinsko, Litva), úplná severní, omezená jižní varianta (Pobaltí, Slovinsko a eventuelně Slovensko), maximální varianta (big bang) a na závěr i kombinace maximální varianty s alternativou individuálních jízdnicí řádů. Autorovi se jako nejpravděpodobnější jeví rozšíření aliance o Slovinsko, Slovensko a případně baltské státy a pravděpodobně odmítnutí balkánských uchazečů doprovázené prohloubením vztahů s Ruskem a Ukrajinou (s. 116–118). Šedivý doporučuje, aby členské státy NATO vyjednaly konsensus o jednotlivých kandidátech ještě před začátkem jednání NATO v Praze, aby vyzvané státy plnily současnými metodami společenských věd měřitelná kritéria jejich připravenosti v celém spektru oblastí (politická, ekonomická, vojenská), aby česká diplomacie kromě vstupu Slovenska podporovala i vstup Slovinska, aby aliance více sledovala přípravu vyzvaných států mezi pozváním do NATO a jejich vstupem, aby se zvážila možnost souběžného rozšiřování Evropské unie a Severoatlantické aliance, aby aliance ujistila odmítnuté kandidáty o možnosti usilovat o členství později a aby byla prohloubena spolupráce s Ruskem (s. 119–121).

Rozšiřování Severoatlantické aliance představuje velmi zajímavý proces, pomocí kterého mohou badatelé v oblasti politikologie a mezinárodních vztahů testovat existující hypotézy o fungování jak mezinárodně-politického systému, tak i vnitřního politického systému

angažujících se států. Proto je zájem o zmíněné téma logický. Šedivého práce poskytuje na solidní empirické bázi založenou komparační analýzu o připravenosti jednotlivých kandidátských států, což je možné považovat za nesporný přínos. Autor, vědom si existujících úskalí, se nevyhýbá ani predikci budoucích událostí a konstrukci doporučení pro politickou praxi, což může samozřejmě část akademické veřejnosti hodnotit negativně. Někteří ctihodní akademici v oblasti společenských věd se totiž domnívají, že kvalita vědecké práce v této oblasti je přímo úměrná nepoužitelnosti výstupů v praxi, v tomto konkrétním případě tedy v politické praxi. Důvody naznačeného přístupu by vydaly na speciální studii. Šedivého studie je ale určena právě k analytické podpoře politicko-rozhodovacího procesu a ve své kategorii je kvalitní a dobře odvedenou analýzou. Samozřejmě ani ona se nevyhnula drobným nepřesnostem. Například letouny Mig-15 nejsou nadzvukové, nýbrž podzvukové bojové stroje (s. 75). Tyto drobnosti ale vzhledem k meritu věci nijak zásadně nesnižují velmi dobrou kvalitu recenzované studie. Co říci závěrem. Pokud by se snad nějaký politolog zajímal o mezinárodní vztahy a bezpečnostní politiku, může získat v Šedivého studii „Dilema rozšiřování NATO“ řadu cenných informací, postřehů, analýz a samozřejmě také údajů o literatuře a dostupných pramenech, neboť Šedivého studie obsahuje velmi dobře vedený vědecký aparát.

Zdeněk Kríž